

Jerzy Błaszczyk, Marek Pudelko, Karol Cisarż

**NOWOTWORY ZŁOŚLIWE
W WOJ. DOLNOŚLĄSKIM
W ROKU 2002**

DOLNOŚLĄSKI REJESTR NOWOTWORÓW,

WROCLAW, 2004

**Dolnośląskie
Centrum
Onkologii**

**Dolnośląski
Rejestr
Nowotworów**

Przygotowanie i wydanie biuletynu finansowane jest przez:

**Wydział Zdrowia Urzędu Miejskiego Wrocławia
i
Wydział Polityki Zdrowotnej
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego**

Jerzy Błaszczuk, Marek Pudelko, Karol Cisarz

**Nowotwory złośliwe
w woj. dolnośląskim w roku 2002**

Wrocław, 2004

Współpraca:

Jacek Dryl, Piotr Hudziec

**Elżbieta Chwieralska, Helena Łoboda,
Małgorzata Modrzejewska
Elżbieta Polakowska, Zofia Wierzbicka**

SPIS TREŚCI

strona

Wstęp	4
Zachorowania	5
Trendy	11
Przeżycia 5-letnie	16
Metodyka	18
Piśmiennictwo	19

Tabele

1. Zachorowania na nowotwory złośliwe według umiejscowienia i płci, Dolny Śląsk, 2002	7
2. Zachorowania na nowotwory złośliwe w powiatach woj. dolnośląskiego, 2002	8
3. Zachorowania na nowotwory złośliwe w województwie dolnośląskim w roku 2002 w pięcioletnich grupach wieku	9
4. Zachorowania na nowotwory złośliwe według umiejscowienia i płci, miasto Wrocław, 2002	10
5. Zmiany liczb zachorowań na nowotwory złośliwe w latach 1985-2002	11
8. Przeżycia 5-letnie	17

Ryciny

1. Struktura nowotworów złośliwych według umiejscowienia, Dolny Śląsk, 2002	6
2. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe ogółem na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002	12
3. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe płuc na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002	12
4.1. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu pokarmowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni.	13
4.2. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu pokarmowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Kobiety.	13
5. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu moczowo-płciowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni.	14
6. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe krtani na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni.	14
7. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe skóry na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002.	15
8. Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe piersi i narządów rodnych na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Kobiety.	15

WSTĘP

Co czwarty mieszkaniec Dolnego Śląska będzie chorował w swoim życiu, a co piąty umrze na nowotwór złośliwy. Opiece medycznej podlega około 30.000 mieszkańców Dolnego Śląska chorych na nowotwory złośliwe. Doświadczenia nasze wskazują, że lekarze pierwszego kontaktu nie dość doceniają częstość występowania nowotworów złośliwych w społeczeństwie. Do nich też przede wszystkim adresujemy kolejne opracowanie, tym razem dotyczące roku 2002.

Podobnie jak poprzednie, zawiera ono podstawowe dane o występowaniu nowotworów na Dolnym Śląsku, ich zróżnicowaniu pod względem geografii województw, płci i umiejscowienia. Przedstawiamy także wyniki leczenia niektórych nowotworów złośliwych określone jako odsetki przeżyć pięcioletnich.

Reforma administracyjna zlikwidowała od 1999 roku podział Dolnego Śląska na cztery województwa i wprowadziła powiaty. Dlatego podajemy szczegółowe dane o zachorowaniach na nowotwory złośliwe w miastach dolnośląskich funkcjonujących na prawach powiatu: Wrocławiu, Wałbrzychu, Legnicy i Jeleniej Górze oraz liczby zachorowań na nowotwory złośliwe ogółem w pozostałych powiatach. Dane te mogą pozwolić na planowanie coraz częściej prowadzonych w naszym województwie badań profilaktycznych, w tym przesiewowych.

Dziękujemy pracownikom służby zdrowia Dolnego Śląska, którzy dopełniali obowiązku zgłaszania zachorowań i zgonów na nowotwory złośliwe. Dolnośląski Rejestr Nowotworów posiada dzięki nim kompletne dane o liczbach zachorowań na Dolnym Śląsku.

W biuletynie zawarte są tylko podstawowe dane z zakresu epidemiologii nowotworów złośliwych na Dolnym Śląsku. Uzyskanie bardziej szczegółowych informacji jest możliwe w Zakładzie Epidemiologii Nowotworów Dolnośląskiego Centrum Onkologii, Wrocław, pl. Hirszfelda 12, tel. 36-89-553 do 555, e-mail: blaszczyk.j@dco.com.pl.

Na stronie internetowej Dolnośląskiego Centrum Onkologii <http://www.dco.com.pl> znajdują się dodatkowe informacje o działalności Zakładu Epidemiologii i Dolnośląskiego Rejestru Nowotworów. Ponadto w Internecie pod adresem <http://www.wcss.wroc.pl/~jurekbe> dostępna jest pełna baza danych „Dolnośląski Rejestr Nowotworów Złośliwych, lata 1985-1994”.

ZACHOROWANIA

Dane zawarte w biuletynie dotyczą obserwowanej w roku 2002 prawie 3-milionowej populacji zamieszkującej Dolny Śląsk.

W roku 2002 zarejestrowano ponownie w województwie dolnośląskim ponad 10.000 zachorowań na nowotwory złośliwe. W porównaniu z rokiem 2000 nie odnotowano wzrostu liczby zachorowań. Zachorowania mężczyzn stanowiły 51,5%, a kobiet 48,5% wszystkich zarejestrowanych nowotworów.

Najczęściej występującymi umiejscowieniami nowotworów u mężczyzn były płuco (26,6%), jelito grube (okrężnica i odbytnica) (11,9%), pęcherz moczowy (9%), gruczoł krokowy (6,6%) i żołądek (5,3%) a u kobiet piersi (21,5%), jelito grube (okrężnica i odbytnica) (10,4%), płuco (10,4%), jajnik (5,8%) i szyjka macicy (5,3%)

Ponownie u mężczyzn liczba zachorowań na nowotwory okrężnicy przewyższała liczbę nowotworów żołądka. Zjawisko to - typowe dla Europy od wielu lat utrwaliło się więc także na Dolnym Śląsku.

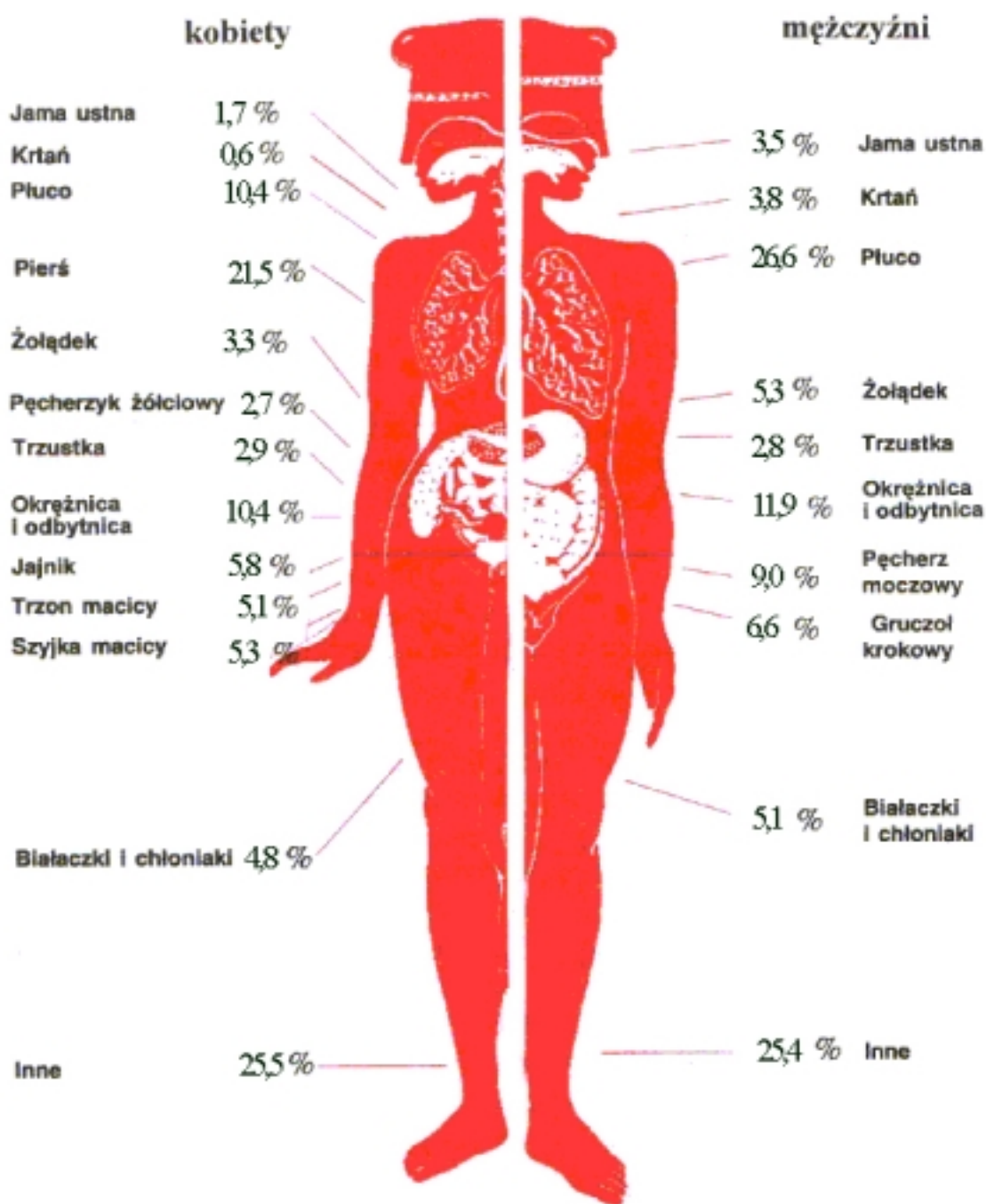
U obu płci nastąpił gwałtowny spadek (po zaskakującym wzroście w roku 1999) zarejestrowanych nowotworów skóry. Spowodował on „powrót” średniej z lat 1999-2002 do wyznaczonej przez linię trendu liczby po ok.200 zachorowań u obu płci.

U kobiet ponownie znacznie ponad linię trendu wzrosła liczba zachorowań na nowotwory złośliwe piersi oraz po raz pierwszy raki szyjki macicy nie są najczęstszym nowotworem żeńskich narządów płciowych – w roku 2002 najczęściej zarejestrowaliśmy nowotworów jajnika. Z pewnością fakty te mają związek z wykonaniem zleconych jednostkom dolnośląskim w latach 2000-2002 przez Ministerstwo Zdrowia badań przesiewowych w kierunku wykrywania u kobiet raków szyjki macicy i nowotworów piersi. Jest to pierwszy tak wyraźny sygnał efektywności badań przesiewowych.

Trudno natomiast wytłumaczyć znaczny wzrost w ostatnich latach wykrytych zachorowań na nowotwory pęcherza moczowego: w latach 1995-98 liczba zachorowań była na poziomie 300-330 rocznie, w 1999 – 400 i w latach 2001-2002 wzrosła jeszcze – do ponad 450. Wzrost ten w porównaniu do lat 1995-98 sięga więc 50%.

Ryc.1 Struktura nowotworów złośliwych według umiejscowienia. Dolny Śląsk, 2002

Zachorowania

Tab.1 Zachorowania na nowotwory złośliwe według umiejscowienia i płci, województwo dolnośląskie, 2002

Umiejscowienie	ICD-10	Razem	Mężczyźni	Kobiety
Wszystkie umiejscowienia	C00-C97	10.205	5.251	4.954
Warga, jama ustna i gardło	C00-C14	264	182	82
Warga	C00	41	26	15
Język	C01-C02	46	37	9
Gruzoły ślinowe	C07-C08	29	12	17
Dno jamy ustnej	C04	21	18	3
Gardło	C09-C14	78	57	21
Inne i nieokreślone	C03,C05-C06	49	32	17
Narządy trawienne i otrzewna	C15-C26	2.316	1.276	1.040
Przełyk	C15	116	95	21
Żołądek	C16	440	279	161
Okreźnica	C18	659	346	313
Odbytnica	C19-C21	478	277	201
Wątroba i pęcherzyk żółciowy	C22-C23	293	110	183
Trzustka	C25	287	145	142
Inne i nieokreślone	C17,C24,C26	43	24	19
Narządy oddechowe	C30-C39	2.214	1.641	573
Krtkań	C32	231	199	32
Pluco	C33-C34	1.913	1.396	517
Inne i nieokreślone	C30-C31, C37-C39	70	46	24
Kość, tkanka łączna i skóra	C40-C49	641	310	331
Kość	C40-C41	33	17	16
Tkanka łączna	C45-C49	48	28	20
Czerniak złośliwy	C43	142	63	79
Skóra	C44	418	202	216
Pierś	C50	1.077	13	1.064
Narządy płciowe żeńskie	C51-C58	852	x	852
Szyjka macicy	C53	264	x	264
Trzon macicy	C54	255	x	255
Jajnik	C56-C57	289	x	289
Inne i nieokreślone	C51-52,C55,C58	44	x	44
Narządy płciowe męskie	C60-C63	440	440	x
Gruzoł krokowy	C61	349	349	x
Jądro	C62	77	77	x
Inne i nieokreślone	C60,C63	14	14	x
Narządy moczowe	C64-C68	1.002	708	294
Pęcherz moczowy	C67	603	471	132
Nerka i inne umiejscowienia	C64-66,C68	399	237	162
Oko, mózg i układ nerwowy	C70-C72	274	144	130
Gruzoły wydzielania wewnętrznego	C73-C75	129	36	93
Tarczycza	C73	103	23	80
Inne	C74-C75	26	13	13
Białaczki	C91-C95,C97	202	104	98
Inne tkanki limfat. I krwiotwórczej	C81-85,C88,C90,C96	305	165	140
Choroba Hodgkina	C81	56	31	25
Szpiczak mnogi	C90,C96	79	34	45
Inne chłoniaki	C82-85, C88	170	100	70
Inne i nieokreślone umiejscowienia	C76-C80,C91	489	232	257

Tab. 2 Zachorowania na nowotwory złośliwe w powiatach woj. dolnośląskiego, 2002

Powiat	Mężczyźni	Kobiety
Bolesławiecki	131	107
Dzierżoniowski	252	217
Głogowski	161	129
Górowski	55	46
Jaworski	100	62
Jeleniogórski	105	108
Kamiennogórski	93	74
Kłodzki	321	285
Legnicki	90	75
Lubański	122	95
Lubiński	180	151
Lwówecki	104	93
Milicki	62	57
Oleśnicki	105	98
Oławski	195	176
Polkowicki	105	74
Strzeliński	103	78
Średzki	65	46
Świdnicki	270	267
Trzebnicki	135	112
Wałbrzyski	89	88
Wołowski	86	73
Wrocławski	166	150
Ząbkowicki	147	124
Zgorzelecki	181	192
Złotoryjski	77	82

Miasta na prawach powiatu	Mężczyźni	Kobiety
Jelenia Góra	190	181
Legnica	160	174
Wałbrzych	206	221
Wrocław	1.194	1.319

Tab. 3 Zachorowania na nowotwory złośliwe w województwie dolnośląskim w roku 2002 w pięcioletnich grupach wieku

Wiek	Mężczyźni	Kobiety
0-5	1	9
5-9	6	8
10-14	15	4
15-19	15	12
20-24	29	15
25-29	45	34
30-34	41	47
35-39	54	96
40-44	126	239
45-49	307	469
50-54	550	588
55-59	508	455
60-64	612	521
65-69	939	638
70-74	929	704
75-79	636	617
80-84	307	320
85+	131	178

Tab. 4 Zachorowania na nowotwory złośliwe według umiejscowienia i płci, miasto Wrocław, 2002

Umiejscowienie	ICD-10	Razem	Mężczyźni	Kobiety
Wszystkie umiejscowienia	C00-C97	2.513	1.194	1.319
Warga, jama ustna i gardło	C00-C14	42	27	15
Warga	C00	7	3	4
Język	C01-C02	3	2	1
Gruzoły ślinowe	C07-C08	4	1	3
Dno jamy ustnej	C04	3	3	-
Gardło	C09-C14	12	8	4
Inne i nieokreślone	C03,C05-C06	13	10	3
Narządy trawienne i otrzewna	C15-C26	605	322	283
Przełyk	C15	23	20	3
Żołądek	C16	122	69	53
Jelito grube	C18	183	97	86
Odbytnica	C19-C21	118	70	48
Wątroba i pęcherzyk żółciowy	C22-C23	77	31	46
Trzustka	C25	66	28	38
Inne i nieokreślone	C17,C24,C26	16	7	9
Narządy oddechowe	C30-C39	519	352	167
Krtąń	C32	40	35	5
Pluco	C33-C34	458	306	152
Inne i nieokreślone	C30-C31, C37-C39	21	11	10
Kość, tkanka łączna i skóra	C40-C49	186	89	97
Kość	C40-C41	7	3	4
Tkanka łączna	C45-C49	14	4	10
Czerniak złośliwy	C43	48	20	28
Skóra	C44	117	62	55
Pierś	C50	319	3	316
Narządy płciowe żeńskie	C51-C58	177	x	177
Szyjka macicy	C53	51	x	51
Trzon macicy	C54	53	x	53
Jajnik	C56-C57	59	x	59
Inne i nieokreślone	C51-52,C55,C58	14	x	14
Narządy płciowe męskie	C60-C63	93	93	x
Gruzoł krokowy	C61	71	71	x
Jądro	C62	18	18	x
Inne i nieokreślone	C60,C63	4	4	x
Narządy moczowe	C64-C68	247	158	89
Pęcherz moczowy	C67	125	90	35
Nerka i inne umiejscowienia	C64-66,C68	122	68	54
Oko, mózg i układ nerwowy	C70-C72	54	28	26
Gruzoły wydzielania wewnętrznego	C73-C75	35	7	28
Tarczycza	C73	29	4	25
Inne	C74-C75	6	3	3
Białaczki	C91-C95,C97	51	26	25
Inne tkanki limfat. i krwiotwórczej	C81-85,C88,C90,C96	66	34	32
Choroba Hodgkina	C81	8	3	5
Szpiczak mnogi	C90,C96	24	13	11
Inne chłoniaki	C82-85, C88	34	18	16
Inne i nieokreślone umiejscowienia	C76-C80,C91	119	55	64

TRENDY

Analizie zmian w latach 1985-2002 poddano liczby zachorowań na nowotwory ogółem i najczęstsze umiejscowienia u obu płci.

Na Dolnym Śląsku wzrost liczb rejestrowanych zachorowań u mężczyzn przebiegł w badanym okresie w tempie o 2,5% rocznie, a u kobiet o 3,1%.

Na podstawie tych danych możemy prognozować, że średni roczny wzrost liczby zachorowań w najbliższych latach wyniesie około 96 mężczyzn i 105 kobiet.

U mężczyzn najszybciej rosły liczby zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe pęcherza moczowego (rocznie średnio o 15,5%), okrężnicy (14,8%), gruczołu krokowego (10,8%, i nerki (8,2%). W badanym okresie niewielki trend malejący (poniżej 1% rocznie) wykazywały nowotwory złośliwe żołądka i krtani.

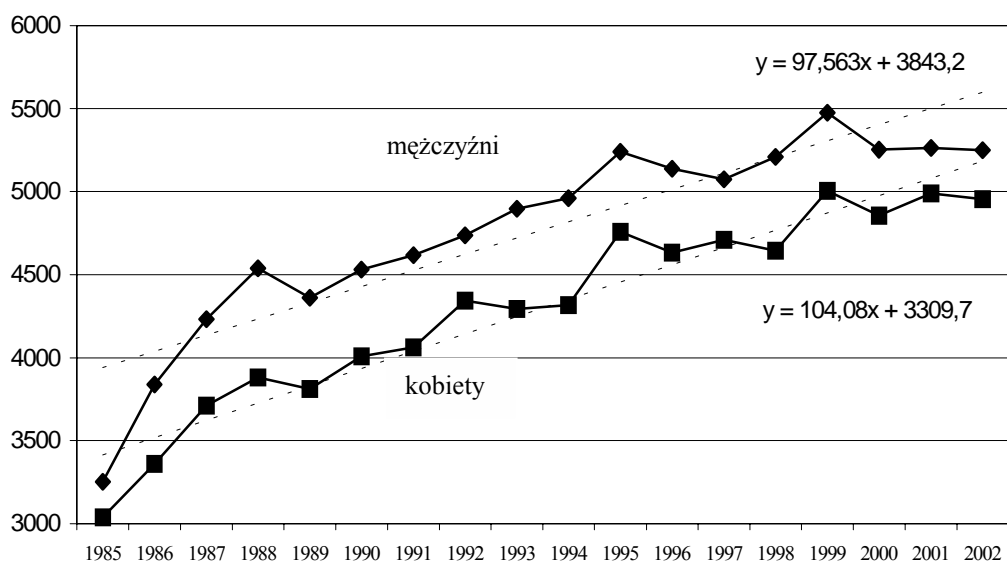
U kobiet najszybciej rosły liczby zachorowań na nowotwory złośliwe jelita grubego (średnio rocznie 10,8%), płuca (7,7%), piersi (6,5%) i odbytnicy (4,0%). Małe liczby rocznych zachorowań na nowotwory żołądka i raki szyjki macicy - w tempie 1 do 2% rocznie.

Poniżej przedstawiamy wartości liczbowe rocznych zmian (o ile więcej, lub mniej nowotworów spodziewamy się w następnym roku) dla najczęściej stwierdzanych nowotworów obliczone na podstawie danych z lat 1985-2002:

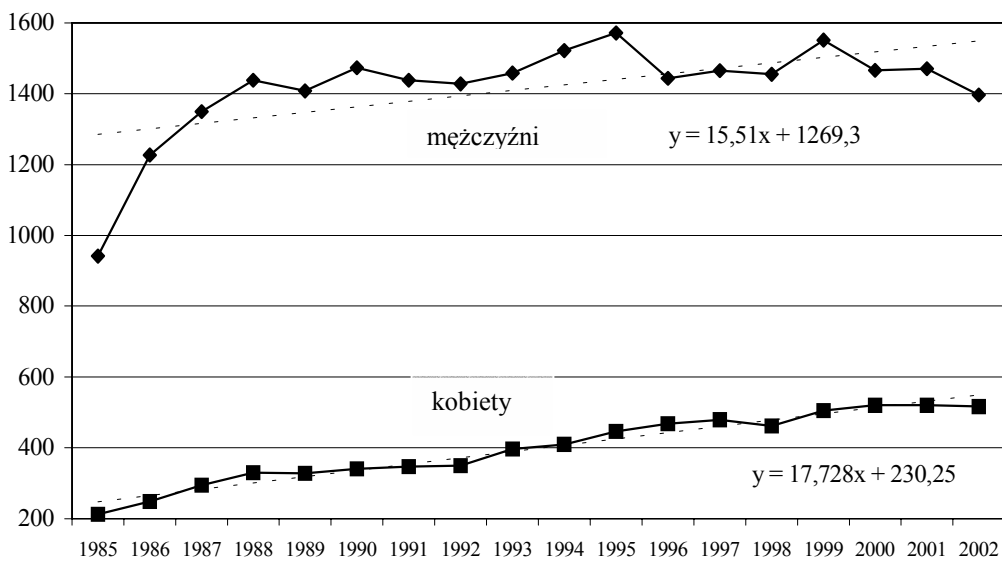
Tab. 5 Zmiany liczb zachorowań na nowotwory na podstawie danych z lat 1985-2002

Mężczyźni	zmiana roczna	Kobiety	zmiana roczna
ogółem	+98	ogółem	+104
płuco	+16	piers	+30
żołądek	-4	płuco	+18
gruczoł krokowy	+15	szyjka mac.	-9
pęcherz moczowy	+18	okrężnica	+13
odbytnica	+8	trzon macicy	+6
okrężnica	+14	jajnik	+3
skóra	0	skóra	0
nerka	+9	żołądek	-2
krtani	-1	odbytnica	+5
trzustka	+1	trzustka	+2

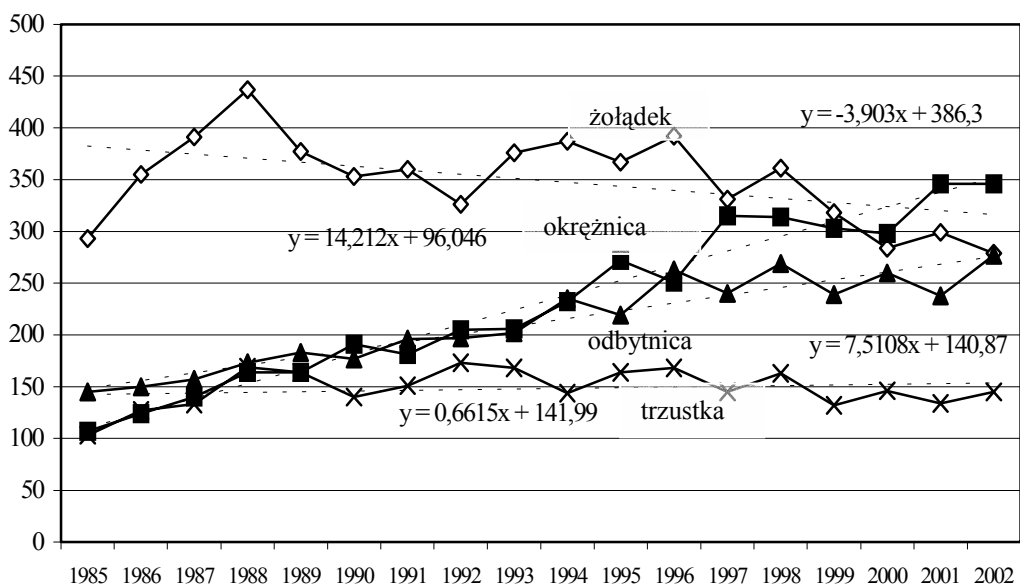
Ryc.2 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe ogółem na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002

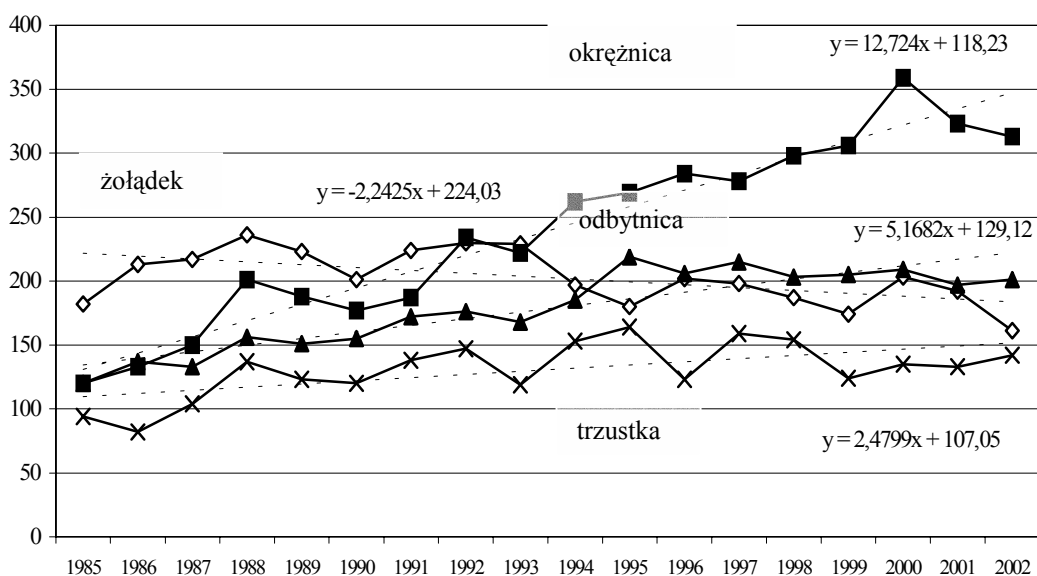
Ryc.3 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe płuc na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002

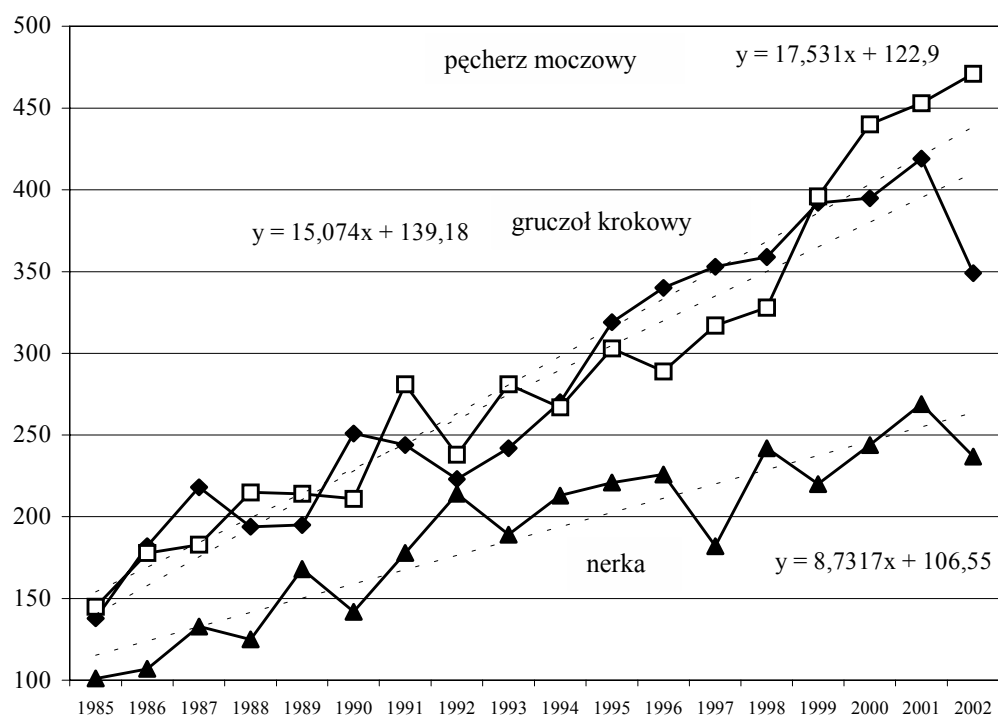
Ryc.4.1 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu pokarmowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni

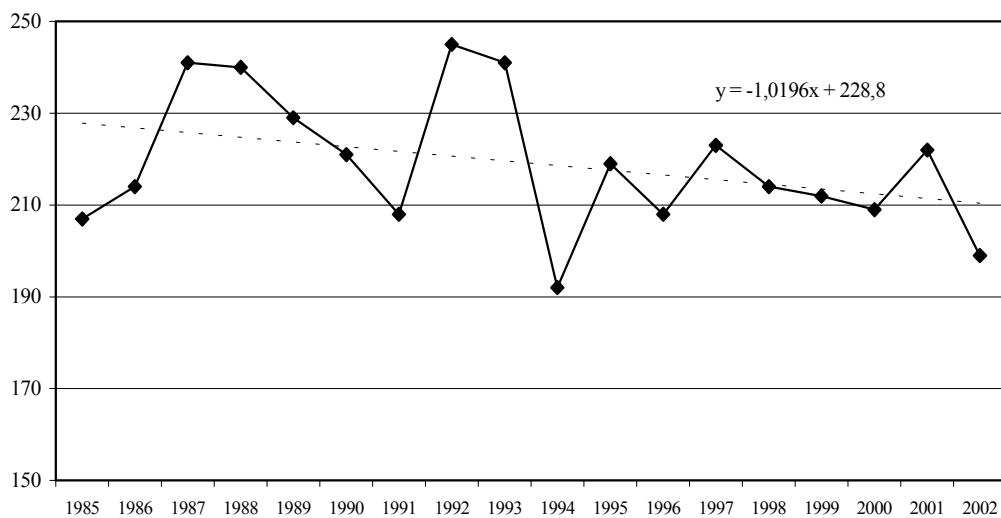
Ryc.4.2 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu pokarmowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Kobiety

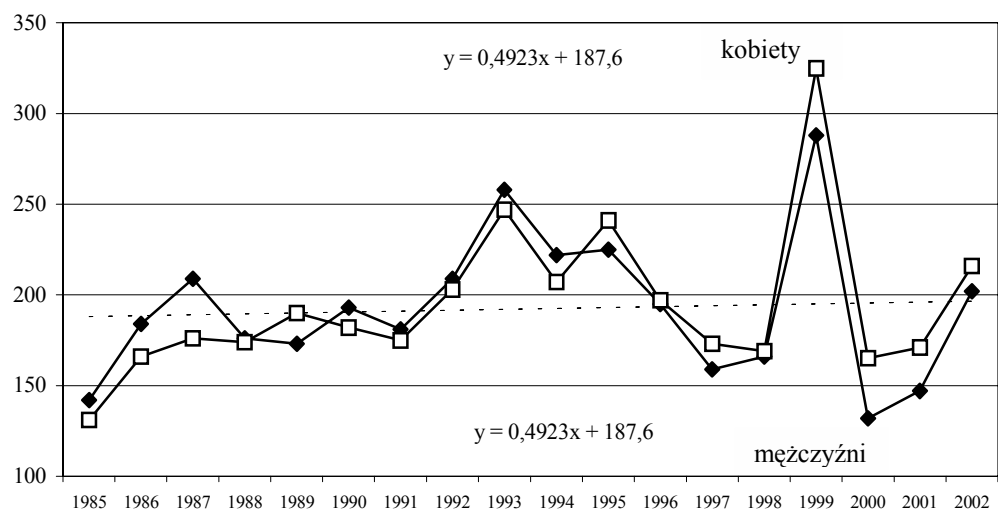
Ryc.5 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe układu moczowo - płciowego na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni

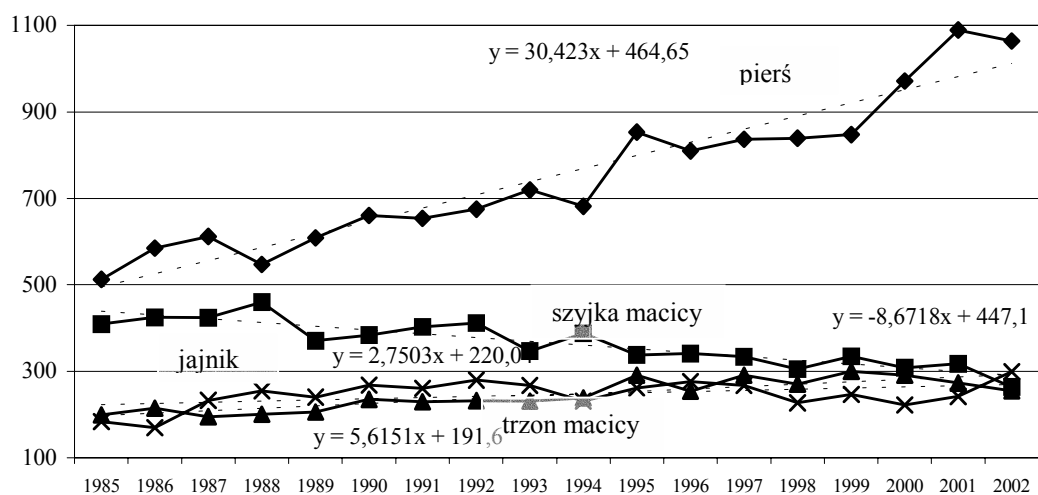
Ryc.6 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe krtani na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Mężczyźni

Ryc.7 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe skóry na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002

Ryc.8 Zmiany liczb zarejestrowanych zachorowań na nowotwory złośliwe piersi i narządów rodnych na Dolnym Śląsku w latach 1985-2002. Kobiety

PRZEŻYCIA 5-LETNIE

We wszystkich umiejscowieniach nowotworów chorych z Wrocławia z lat 1992 - 1995 pięć lat od czasu rozpoznania nowotworu przeżyło 25.7% mężczyzn (1.224 spośród 4.761 chorych) i 40% kobiet (1.840 spośród 4.650).

Porównując te dane z wynikami dla chorych z lat 1988-1991 stwierdzamy u obu płci zwiększenie przeżyć pięcioletnich o około 3%.

Poprawa sytuacji nastąpiła wśród analizowanych umiejscowień w wyleczalności nowotworów żołądka, gruczołu krokowego i jądra u mężczyzn, piersi u kobiet oraz nerki i okrężnicy u obu płci.

Pogorszyła się natomiast wyleczalność nowotworów jamy ustnej, odbytnicy i mózgu u mężczyzn oraz płuca i jajnika wśród kobiet.

Tab.8 Przeżycia 5-letnie

Rozpoznanie	Płeć	Odsetek przeżyć chorych z lat 1984 - 1987	Odsetek przeżyć chorych z lat 1988 - 1991	Odsetek przeżyć chorych z lat 1992 - 1995
jama ustna	M	46.5%	33.1%	19.7%
	K	46.4%	40.4%	48.3%
żołądek	M	9.8%	8.4%	16.7%
	K	12.0%	11.2%	11.9%
okreźnica	M	19.5%	22.7%	34.7%
	K	25.6%	27.7%	29.7%
odbytnica	M	23.6%	22.3%	11.7%
	K	26.6%	21.1%	25.2%
wątroba	M	7.6%	3.2%	9.0%
	K	1.1%	4.7%	4.2%
trzustka	M	4.7%	6.0%	6.5%
	K	5.1%	2.2%	1.9%
krtań	M	44.6%	36.3%	37.1%
płuco	M	7.3%	7.0%	8.4%
	K	13.2%	12.1%	10.2%
czerniak złośliwy	M	51.0%	36.4%	48.5%
	K	59.6%	51.9%	53.1%
skóra	M	75.6%	74.3%	75.2%
	K	79.9%	75.2%	76.4%
pierś	K	58.6%	55.3%	64.8%
szyjka macicy	K	57.1%	57.5%	53.0%
trzon macicy	K	68.2%	70.1%	67.6%
jajnik	K	37.0%	38.2%	32.8%
gruczoł krokowy	M	35.4%	38.1%	41.6%
jądro	M	80.5%	71.4%	83.3%
pęcherz moczowy	M	49.5%	43.4%	45.5%
	K	36.1%	47.0%	47.2%
nerka	M	28.7%	39.5%	46.4%
	K	34.8%	50.9%	57.1%
mózg	M	34.3%	32.9%	19.3%
	K	28.2%	34.6%	61.8%
białaczki	M	39.5%	26.4%	28.0%
	K	44.2%	19.5%	25.4%
chłoniaki	M	34.5%	34.1%	32.0%
	K	31.3%	45.9%	34.3%
ogółem	M	25.5%	22.8%	25.7%
	K	39.7%	36.9%	40.0%

METODYKA

Podobnie jak poprzednio wydane [1-15], także ten biuletyn ma na celu bardziej szczegółowe przedstawienie sytuacji zachorowań na nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku, niż podaje to wydawnictwo Centrum Onkologii, będące źródłem informacji o nowotworach w Polsce [16].

Dane o zachorowaniach na nowotwory złośliwe pochodzą z Dolnośląskiego Rejestru Nowotworów, dane demograficzne z Głównego Urzędu Statystycznego.

Dane o nowotworach na nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku są porównywane przez WHO z danymi innych krajów świata [17,18,19].

Podziału na umiejscowienia dokonano według obowiązującej dziesiątej rewizji ICD (klasyfikacji chorób nowotworowych) [20].

W celu obliczenia trendów zmiany liczb zachorowań obliczono regresję liniową, została ona zilustrowana na wykresach. Zmianę roczną wyrażono w procentach.

Analiza przeżyć 5-letnich (obserwowanych) dokonana została na podstawie materiału 7.483 chorych z miasta Wrocławia u których nowotwory złośliwe rozpoznane zostały w latach 1984-1987, 8.182 chorych z lat 1988-1991 oraz 9.411 z 1992-1995.

PIŚMIENNICTWO

Wydawnictwa Dolnośląskiego Centrum Onkologii:

1. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1991. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1993.,
2. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1992. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1994.,
3. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1993. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1995.,
4. Błaszczyk J., Keppel J., Pudełko M.: Atlas zachorowalności na nowotwory kobiece w woj. jeleniogórskim w latach 1984-1993. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1996.,
5. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1994. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1996.,
6. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1995. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1997.,
7. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Atlas nowotworów złośliwych w woj. wrocławskim w latach 1985-1994. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1997.,
8. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1996. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1998.,
9. Błaszczyk J., Pudełko M., Lorenz K.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1997. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1999.,
10. Błaszczyk J., Pudełko M., Sidorowicz W.: Atlas zachorowalności na nowotwory złośliwe we Wrocławiu w latach 1995-1997. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 1999.,
11. Błaszczyk J., Pudełko M.: Nowotwory złośliwe na Dolnym Śląsku w roku 1998. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 2000.,
12. Błaszczyk J., Pudełko M.: Nowotwory złośliwe w woj. Dolnośląskim w roku 1999. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 2001.,
13. Błaszczyk J., Pudełko M., Cisarż K.: Nowotwory złośliwe w woj. Dolnośląskim w roku 2000. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 2002.,
14. Błaszczyk J., Pudełko M., Cisarż K., Maroszek J.: Atlas zachorowalności na nowotwory złośliwe we Wrocławiu w latach 1998-2001. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 2003.,
15. Błaszczyk J., Pudełko M., Cisarż K.: Nowotwory złośliwe w woj. Dolnośląskim w roku 2001. Dolnośląskie Centrum Onkologii, 2003.,

Pozostałe:

16. Didkowska J., Wojciechowska U., Tarkowski W., Zatoński W.: Nowotwory złośliwe w Polsce w 2000 roku. Centrum Onkologii, Warszawa, 2003.

17. Parkin D.M., Muir C.S. (red.): Cancer Incidence in Five Continents Vol.VI, International Agency for Research on Cancer, Lyon, 1992.
18. Parkin D.M., Whelan S.L., Ferlay J. (red.): Cancer Incidence in Five Continents Vol.VII, International Agency for Research on Cancer, Lyon, 1997.
19. Parkin D.M., Whelan S.L., Ferlay J. (red.): Cancer Incidence in Five Continents Vol.VIII, International Agency for Research on Cancer, Lyon, 2002.
20. Międzynarodowa Klasyfikacja Chorób i problemów zdrowotnych. Rewizja dziesiąta. Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Versalius”, Kraków, 1994.